

УДК 378.22-056.264.364-5 (477)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.13>

Надія Гринькова,
ORCID iD 0000-0001-6906-3542
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненський державний
гуманітарний університет
вул. Степана Бандери, 12, 33028, м. Рівне, Україна
shnadiya@ukr.net

Надія Шагай,
ORCID iD 0009-0008-3730-3423
директор Комунальної установи
«Клеванський інклюзивно-ресурсний центр»
Клеванської селищної ради
Рівненського району Рівненської області
вул. Заводська, 3, 35312, смт. Клевань,
Рівненська область, Рівненський район, Україна
shagay_nadiya@ukr.net

ХАРАКТЕРИСТИКА ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті розкрито зміст та особливості організації роботи вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), схарактеризовано нормативну базу, якою послуговується фахівець у своїй роботі. У дослідженні також окреслено методичні напрями логопедичної роботи: участь у проведенні комплексної оцінки психофізичного розвитку дитини за напрямом оцінювання рівня і стану мовленнєвого розвитку; проведення індивідуальних і групових логопедичних занять; здійснення додаткового логопедичного обстеження; проведення консультацій для вчителів і батьків дитини з ООП із питань організації навчання, виховання і розвитку. Важливим здобутком є дослідження, узагальнення та систематизація інформації про сучасне матеріально-технічне оснащення, яке повинен використовувати логопед-фахівець ІРЦ у роботі з дітьми з ООП.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами; інклюзивно-ресурсний центр; комплексна оцінка розвитку дитини; логопедичні інструменти; матеріально-технічний аспект; організаційно-методичний аспект; Статут ІРЦ; учитель-логопед.

© Гринькова Н. М., Шагай Н. І., 2024

Вступ. Актуальність окресленої проблеми зумовлена модернізацією системи освіти, введенням інклюзивного навчання, необхідністю у створенні безпечного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), число яких, на превеликий жаль, невпинно зростає.

Нині через війну в Україні простежуємо невтішну тенденцію збільшення кількості осіб, які потребують психолого-педагогічної та корекційної допомоги.

У рамках виконання постанови № 545 Кабінету Міністрів України в липні 2017 року розпочато створення мережі

інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Головним завданням цих установ є проведення комплексної оцінки психофізичного розвитку, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами, проведення консультацій батькам, учителям із питань навчання, виховання, розвитку, соціалізації та освіти дітей з ООП.

Надання дітям з особливими освітніми потребами необхідної допомоги та підтримки передбачає також проведення логопедичної діагностики і корекційних занять, що є обов'язком учителя-логопеда, який працює в ІРЦ. Це зумовлено переважанням комплексних порушень у дітей з ООП, з-поміж яких і мовленнєві труднощі. З огляду на висловлене констатуємо актуальність системного дослідження організаційно-методичного та матеріально-технічного аспектів логопедичної роботи в інклюзивно-ресурсному центрі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчив різноаспектність проблеми. Так, інклюзивно-ресурсні центри як установи дослідили Т. Д. Каменчук, А. А. Колупаєва (Колупаєва А. А., Таранченко О. М., 2019), Л. І. Прохоренко (2018) та інші. Історичний аспект становлення інклюзивно-ресурсних центрів представлено у працях А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко, Г. В. Якимчук (2021).

Організаційно-методичні аспекти діяльності логопеда частково розкрито у працях Н. С. Гаврилової, Н. С. Жукової, Л. І. Лісової (2021).

Професійна компетентність і організаційні засади діяльності вчителя-логопеда розглянуто у працях І. А. Малишевської (Малишевська І. А., 2021), І. В. Мартиненко, Ю. В. Пінчук, Ю. В. Рібцун.

На сучасному етапі окремі вимоги до діяльності вчителя-логопеда висвітлено у працях М. Г. Буйняка, А. І. Каплієнко, О. А. Лященко, С. П. Миронової (2016), Л. Л. Стахової та інших. Сучасні проблеми організації роботи вчителя-логопеда в умовах інклюзивно-ресурсного центру та

шляхи вдосконалення також досліджували автори розвідки (Гринькова Н. М., 2021).

Здійснений аналіз наукових джерел дає підстави для висновку, що деякі аспекти актуалізованої проблеми відображені в низці досліджень. Наразі актуальним є комплексне дослідження організаційно-методичного та матеріально-технічного аспектів діяльності вчителя-логопеда в умовах інклюзивно-ресурсного центру.

Мета статті полягає у виокремленні та характеристиці важливих аспектів діяльності вчителя-логопеда.

Мету зrealізовано через такі **завдання**:

- розкрити організаційно-методичний аспект логопедичної діяльності;
- схарактеризувати нормативне забезпечення та зміст діяльності вчителя-логопеда – фахівця ІРЦ;
- узагальнити інформацію щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності сучасного логопеда в умовах інклюзивно-ресурсного центру.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих аспектів логопедичної роботи в умовах інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), на думку автора, є організаційно-методичний та матеріально-технічний, про що йтиметься у статті.

Організацію роботи вчителя-логопеда на посаді фахівця (консультанта) ІРЦ регламентує низка документів, серед яких Положення про інклюзивно-ресурсний центр, Статут ІРЦ, Правила внутрішнього розпорядку, а також Посадова інструкція фахівця (вчителя-логопеда) інклюзивно-ресурсного центру. Відповідно до останнього документа логопед разом із іншими фахівцями (консультантами) ІРЦ здійснює комплексну оцінку розвитку дитини в разі звернення:

- батьків (або одного з батьків) чи законних представників дитини;
- представників адміністрації закладів освіти за згодою батьків (одного з батьків) або законних пред-

- ставників дитини;
- органів опіки та піклування з питань здійснення комплексної оцінки дітей, які позбавлені батьківського піклування і дітей-сиріт;
- особисте звернення дітей віком від 16 до 18 років (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти», 2022).

У вищезазначеній постанові визначено: «комплексна оцінка – це збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та визначення її освітніх труднощів, розроблення рекомендацій щодо її індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації освітньої програми (навчальних предметів), організації освітнього середовища, особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг» (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», 2022).

Комплексна оцінка розвитку дитини, яка проводиться індивідуально за участі всіх фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсного центру, здійснюється за напрямками з оцінювання стану:

- фізичного;
- мовленнєвого розвитку;
- когнітивної сфери – характеристика рівня сформованості таких пізнавальних процесів, як-то: увага, увага, сприймання, мислення, пам'ять;
- емоційно-вольової сфери в дитини – сформованість волі, емоцій, можливостей поведінкових проявів: девіантної, адиктивної, делінквентної, агресивної, гіперактивної, демонстративної, протестної, інфантильної, конформної та симптоматичної, її причин;
- навчальної діяльності та можливостей.

У разі необхідності можна обрати додаткові напрями для здійснення комплексної оцінки, наприклад, визначення характеру взаємовідносин дитини з батьками, дорослими, однолітками, а також її адаптованості до закладу освіти (дошкільної, загальноосвітньої) (Порошенко М. А., 2019, с. 17).

Усі напрями, за якими консультанти ІРЦ проводять діагностику, мають бути спрямовані на пошук сильних сторін у розвитку дитини з особливими освітніми потребами як важливого підґрунтя для її подальшого виховання, навчання і розвитку (Миринова С. П., 2016, с. 47).

Комплексну оцінку належить здійснювати в доброзичливій атмосфері з урахуванням віку дитини, її емоційного та фізичного стану, особливостей розвитку тощо.

Учитель-логопед (фахівець ІРЦ) готує свій звіт і бере участь в обговоренні результатів комплексної оцінки на засіданні фахівців ІРЦ, де мають право бути присутніми батьки. Директор ІРЦ призначає відповідального за підготовку висновку (Порошенко М. А., 2018, с. 155–163). Так само фахівці (консультанти) ІРЦ, учитель-логопед заповнюють такі розділи висновку: напрями оцінювання; загальні висновки; рекомендації.

Здобуті дані є підставою для формулювання одного з варіантів наведених прикладів висновків як результату проведеної комплексної оцінки:

- розвиток відповідає віковим особливостям, дитина не має освітніх труднощів і не потребує додаткових освітніх послуг;
- здобувач освіти характеризується тимчасовими труднощами в навчанні і розвитку, які можуть усунути педагоги закладу освіти;
- дитина має освітні труднощі, потребує постійної підтримки і проведення комплексної оцінки педагогів ІРЦ.

Фахівці ознайомлюють батьків (одного з батьків) або законних представників дитини з висновком за результатами прове-

деної комплексної оцінки, умовами і можливостями навчання та надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг у закладах освіти (якщо здобувач перебуває в закладі дошкільної чи загальної середньої освіти) (Інклюзія від А до Я, 2021, с. 32).

У контексті дослідження зазначимо, що вчитель-логопед, який працює на посаді консультанта (фахівця) ІРЦ, бере обов'язкову участь у проведенні комплексного оцінювання, зокрема за напрямом оцінювання рівня і стану мовленнєвого розвитку. При цьому послуговується необхідними діагностичними методиками залежно від виду порушень, які наявні в дитини.

У разі необхідності проведення індивідуальних і групових логопедичних занять консультант проводить додаткове логопедичне обстеження, при цьому він заповнює мовленнєву картку. Це відбувається, якщо корекційно-розвиткові послуги не надаються дитині в закладі дошкільної або загальної середньої освіти. Мовленнєва картка містить такі розділи:

- загальні відомості про дитину та її сім'ю;
- анамнестичні дані;
- висновки огляду лікарів;
- мовленнєвий розвиток;
- обстеження невербальних компонентів комунікації;
- обстеження слухового сприйняття;
- обстеження моторного розвитку;
- обстеження артикуляційного апарату;
- обстеження імпресивного мовлення;
- обстеження експресивного мовлення.

Саме мовленнєва картка слугує важливим орієнтиром для аналізу стану мовленнєвого розвитку дитини і допомагає дібрати ефективні методи корекції мовлення та необхідний інструментарій.

Важливими показниками наявності та стану функціональних труднощів, які пов'язані з мовленням дитини, є: розбірливість, наявність чи не наявність заїкання,

затинання; фонетико-фонематичне сприймання; сила, висота, тембр, темп голосу; використання активного словникового запасу.

Діяльність учителя-логопеда в ІРЦ має корекційно-розвитковий та психолого-педагогічний напрями, що передбачено нормативно-правовими положеннями, а також характером його діяльності (Лісова Л. І., 2021).

Згідно з Положенням про інклюзивно-ресурсний центр, «психолого-педагогічні послуги – це групові та індивідуальні заняття, направлені на розвиток дитини з особливими освітніми потребами». Корекційно-розвиткові послуги – це «групові та індивідуальні заняття, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення» (Положення про інклюзивно-ресурсний центр, 2018).

Фахівець проводить індивідуальні та групові логопедичні заняття для дітей з ООП, які перебувають на обліку в ІРЦ, навчаються в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної освіти і не отримують необхідної їм допомоги через нестачу в закладах відповідних фахівців.

Логопед, який працює в ІРЦ, також «бере участь у командах психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти, а також у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття освіти, з метою моніторингу динаміки розвитку дитини не рідше, ніж двічі на рік» (Положення про інклюзивно-ресурсний центр, 2018).

Такі команди створюють для забезпечення ефективності інклюзивного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної освіти.

Оскільки дослідження змісту та осо-

близостей функціонування команди психолого-педагогічного супроводу дітей із труднощами не є предметом нашого дослідження, то зазначимо лише, що роль учителя-логопеда нарівні з іншими фахівцями (консультантами), учителями та іншими спеціалістами, а також батьками полягає в розробленні індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми, а також у створенні ефективного, адаптованого інклюзивного безпечного освітнього середовища.

Учні з особливими освітніми потребами потребують упорядкування просторово-часової організації середовища в закладі освіти (Клочкова А., 2023, с. 108). Це зумовлює особливий підхід в організації освітнього процесу, зокрема використання системи відповідних прийомів, методів, засобів у контексті адаптації навчального матеріалу для дітей з освітніми труднощами.

Важливим напрямом роботи фахівця в інклюзивно-ресурсному центрі, згідно з положенням і посадовою інструкцією, є також проведення консультацій для педагогів різних закладів освіти з питань організації інклюзивного освітнього середовища, нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні, навчання, виховання і розвитку здобувача з особливими освітніми потребами, зокрема з мовленнєвими порушеннями. На особливу увагу заслуговує організація роботи вчителя-логопеда (фахівця) інклюзивно-ресурсного центру з батьками дітей. З цією метою він проводить бесіди (індивідуальні, групові), тренінги, засідання круглих столів, вебіари, семінари, на яких обговорюються питання організації режиму дня, налагодження ефективної комунікації, надання допомоги дітям (Обухівська А. Г., 2021).

З метою організації та обліку роботи вчитель-логопед, який працює на посаді фахівця (консультанта) інклюзивно-ресурсного центру, особисто веде документацію:

- річний план роботи;
- щотижневий графік роботи;
- звіт учителя-логопеда;
- журнал обліку консультацій.

Перелік необхідної документації та обладнання схарактеризовано в навчально-методичному посібнику «Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів» (Порошенко М. А., Колупаєва А. А., Ярошук М. В., Таранченко О. М., Прохоренко Л. І.). Так, матеріально-технічне забезпечення кабінету для надання психолого-педагогічної допомоги дітям, які мають порушення мовлення (кабінет вчителя-логопеда) повинен мати площу не менше 10 квадратних метрів і таке обладнання:

- меблі (стіл, стільці, шафи, логопедичні дзеркала тощо);
- комп'ютерну техніку;
- наочний матеріал із розвитку мовлення;
- дидактичні ігри;
- комплект фотоілюстрацій;
- магнітну дошку;
- мольберт, канцелярію, умивальник, засоби гігієни і дезінфекції, стерилізатор;
- комплекти логопедичних інструментів для постановки звуків;
- спеціалізовані комп'ютерні програми (спеціалізовані ігри на логічне мислення, логопедичні програма і тренажер);
- програмно-апаратний комплекс для інтеграції абстрактної концепції з конкретними елементами, програму «Світ звуків», універсальний комп'ютерний комплекс із програмним забезпеченням «Живий звук» (Порошенко М. А., 2018, с. 108–110).

Методичним забезпеченням логопедичного кабінету інклюзивно-ресурсного центру є мовленнєві ігри з розділу «бібліотека», перелік літератури. Наявність різноаспектного і системного обладнання та інструментарію допомагає логопедові здійснювати виявлення і корекцію наявних мовленнєвих порушень у дитини з освітніми труднощами на етапі діагностики, а також проведення корекційних занять відповідно до визначеного рівня підтримки. При

цьому важливою умовою ефективності роботи фахівця є рівень його професійної компетентності та досвід роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Висновки. Отже, важливими аспектами логопедичної роботи в умовах ІРЦ є організаційно-методичний та матеріально-технічний, що уможлиблює організацію систематичного надання логопедичної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та здійснення корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг з урахуванням особливостей дітей з ООП та використання сучасних досягнень науки і техніки. Організаційно-методичний аспект діяльності вчителя-логопеда в ІРЦ ґрунтується на нормативно-правових документах, що визначають зміст та специфі-

ку його діяльності. Наявність необхідного обладнання та технічного забезпечення дає можливість вчасно і ефективно надати корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами. Вочевидь якісне забезпечення роботи логопеда та інших фахівців ІРЦ потребує посиленої уваги з боку держави та місцевих органів влади в питаннях фінансування та підготовки висококваліфікованих спеціалістів – корекційних педагогів.

Перспективи досліджень. Актуальним є нині питання аналізу функціонально-професійного аспекту діяльності логопеда в ІРЦ, визначення рівнів його та інших фахівців (консультантів) ІРЦ професійної компетентності, а також її формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринькова Н. М. Науково-теоретичні засади логопедичної роботи в умовах інклюзивно-ресурсного центру / Н. М. Гринькова // Корекційна педагогіка і психологія. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, за ред. Н. С. Гаврилової. – Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В. – 2021. – Вип. 12. – С. 88–93.
2. Інклюзія від А до Я: порадник для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів / упорядковано: Н. Заєркова, А. Трейтяк. – Київ. – 2021. – 57 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1mnbA2jFLnEaoRA6-7...>
3. Клочкова А. Здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти / А. Клочкова // Вересень. Том 1 № 96 (2023). – С. 105–114. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.10>
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – Харків : Ранок, 2019. – 304 с.
5. Лісова Л. І. До питання про роботу логопеда в умовах інклюзивного навчального простору / Л. І. Лісова, О. М. Опалюк, О. П. Глоба // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). – Випуск № 18. – (2021). DOI : <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2021-18.111-124>
6. Малишевська І. А. Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців: зб. наукових праць / І. А. Малишевська // Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – Вип. 9. Т. 1. – 348 с.
7. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – 2016. – 164 с.
8. Обухівська А. Г. Інклюзивна освіта дітей з особливими освітніми потребами в Україні: здобутки, втрати, перспективи / А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко, Г. В. Якимчук

// Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.). – Тернопіль : ТНПУ, 2021. – С. 135–141.

9. Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2018 №545-2017-п. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.10.2024 р.).

10. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник / М. А. Порошенко. – Київ : ТОВ Агентство «Україна», 2019. – 300 с.

11. Порошенко М. А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / М. А. Порошенко, А. А. Колупаєва, М. В. Ярошук, О. М. Таранченко, Л. І. Прохоренко та ін. / за заг. ред. М. А. Порошенко. – Київ : ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2018. – 252 с.

12. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.10.2024 р.).

THE CHARACTERISTICS OF THE SPEECH THERAPY WORK IN THE CONDITIONS OF THE INCLUSIVE RESOURCE CENTER: ORGANIZATIONAL-METHODICAL AND MATERIAL-TECHNICAL ASPECTS

Hrynkova Nadiia,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Theory
and Methodology of Education
Rivne State University of Humanities
12, Stepana Bandera Street, 33028, Rivne, Ukraine
nadiia.hrynkova@rshu.edu.ua*

Shahai Nadiia,

*Director of the Communal Institution
«Klevan Inclusive Resource Center»
Klevan settlement council Rivne district Rivne region
3, Zavodska Street, 35312, Klevan, Rivne region, Ukraine
shagay_nadiya@ukr.net*

The article reveals the content and specifics of the organization of the work of a speech therapist who works in an inclusive resource center (IRC), characterizes the regulatory framework that a specialist uses in his work, such as: provisions on an inclusive resource center, IRC Statute, Internal Rules schedule, as well as the job description of a specialist (speech therapist) of the IRC. The study also outlines the methodological directions of speech therapy work. These include the provision of psychological-pedagogical and correctional-developmental services to children with special needs who are registered in the IRC, attend preschool, general secondary, or vocational education institutions, and do not receive the necessary help due to the lack of relevant specialists in these institutions. The directions also involve participation in conducting a comprehensive assessment of the child's psychophysical development, particularly

in assessing the level and state of speech development. Additionally, they include conducting individual and group speech therapy classes, carrying out further speech therapy examinations, and participating in the work of psychological and pedagogical support teams for children with special educational needs in general secondary and preschool education institutions. Finally, the study emphasizes providing consultations for teachers and parents of children with special educational needs on the organization of education, upbringing, and development. An important achievement is the generalization and systematization of information about modern material and technical equipment, which should be used by a speech therapist at the IRC in working with children with SEN. In particular, the material and technical support of the office of the speech therapist is represented by the following equipment: furniture, computer equipment, visual material for the development of speech, didactic games, a set of photo illustrations, an easel, stationery, a wash basin, hygiene and disinfection products, a sterilizer, and sets of speech therapy tools for staging sounds, specialized computer programs.

Keywords: *charter of IRC; children with special educational needs; comprehensive assessment of the child's development; inclusive resource center; material and technical aspect; organizational and methodical aspect; speech therapist teacher; speech therapy tools.*

REFERENCES

1. Hrynkova, N. M. (2021). Naukovo-teoretychni zasady lohopedychnoi roboty v umovakh inkliuzyvno-resursnoho tsentru [Scientific and theoretical principles of logopedic work in the conditions of an inclusive resource center]. *Korektsiina pedahohika i psykhologhiia*. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskyyi: Vydavets Kovalchuk O. V. Vyp. 12, 88–93 (ukr).
2. Klochkova, A. (2022). Zdobuttia osvity ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi osvity [Education of children with special educational needs in a general secondary education institution]. *Veresen*. Vyp. 96, t. 1, 105–114. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.10> (ukr).
3. Kolupaieva, A. A. & Taranchenko, O. M. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu seredovyskhi* [Education of children with special educational needs in an inclusive environment]. Kharkiv: Ranok (ukr).
4. Lisova, L. I., Opaliuk, O. M. & Hloba, O. P. (2021). Do pytannia pro robotu lohopedy v umovakh inkliuzyvnoho navchalnoho prostoru [To the question of the work of a speech therapist in the conditions of an inclusive educational space]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky)*. Vypusk 18. DOI: <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2021-18.111-124> (ukr).
5. Malyshevska, I. A. (2021). *Korektsiina ta inkliuzyvna osvita ochyma molodykh naukovtsiv* [Corrective and inclusive education through the eyes of young scientists]. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, vyp. 9. T. 1. (ukr).
6. Myronova, S. P. (2016). Pedahohika inkliuzyvnoi osvity [Pedagogy of inclusive education]. Kamianets-Podilskyyi: Kamianets-Podilskyyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. Retrieved from: <http://aqce.com.ua/> (ukr).
7. Obukhivska, A. H., Illiashenko, T. D. & Yakymchuk, H. V. (2021). Inkliuzyvna osvita ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v Ukraini: zdotuky, vtraty, perspektyvy [Inclusive education of children with special educational needs in Ukraine: gains, losses, prospects]. *Inklyuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat*, 135–141. Ternopil: TNPU (ukr).
8. On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine

regarding the organization of training of persons with special educational needs: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 21, 2021. No. 765. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (ukr).

9. Poroshenko, M. A. (2019). *Inklyuzywna osvita* [Inclusive education]. Kyiv: TOV Ahentstvo «Ukraina» (ukr).

10. Poroshenko, M. A., Kolupaieva, A. A. Yaroshchuk, M. V., Taranchenko, L. I., Prokhorenko, O. M. & et al. (2018). *Orhanizatsiino-metodychni zasady diialnosti inklyuzywno-resursnykh tsestriv* [Organizational and methodological principles of inclusive resource centers]. Kyiv: TOV «OBNOVA KOMPANI» (ukr).

11. Regulations on the inclusive resource center: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 23, 2018 No. 545-2017-p. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (ukr).

12. Zaierkova, N. & Treitiak, A. (2021). *Inkliuziia vid A do Ya* [Inclusion from A do Z]. Kyiv. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36695/1/N_Zaerkova_A_Treitiak_IL.pdf (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 30.10.2024

Прийнята до друку: 27.11.2024